

Kulttuuri ja biologia eivät kilpaile keskenään

■ Osmo Tammisalo

Edellisessä *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä (6/2009) oli jokunen huolimaton evoluutiota/biologiaa koskeva lausunto, joita haluaisin tarkentaa. Biologia ei ole yhtä kuin geenit ja sopeutumaan ei liity oletusta, että geenit määräisivät käyttäytymisen.

Mika Pantzar kirjoittaa artikkelissaan, ettei hän ”halua palauttaa kaikkia ihmisyhteisöiden käyttäytymisen muotoja yksinomaan biologisiin ominaisuuksiimme”. Pantzarin lausunto on varmasti rehellinen ja hyvántahtoinen, mutta se on myös turha. Kukaan muukaan ei halua tai yritä palauttaa kaikkea biologiaan siinä mielessä kuin Pantzar ilmaisullaan mitä ilmeisimmin tarkoittaa.

Lausunnon toinen ongelma on siinä, että tarkkaan ottaen *kaikki* ihmisyhteisöjen käyttäytymismuodot ovat biologiaa, biologisia ominaisuuksiamme. Biologia on kaikkea elollista, myös ihmisyhteisöjä koskeva kattotiede. Kulttuuri

ja biologia eivät siis ole kilpailuasemissa, vaan kulttuurinen oppiminenkin on biologiaa. Toisin ilmaistuna: evolutiivisesti kehittynyt ihmisluonto on jäsentämässä kaikkea kulttuuria, perhejärjestelmistä moraalinormeihin (Tammisalo 2009). Pantzar tarkoittaneekin ”biologialla” jotakin paljon spesifimpää, luultavasti geenejä. Niin tai näin, vuosia jatkunut biologisella determinismillä tai reduktionismilla pelottelu on osoittautunut tieteen kannalta hyödyttömäksi puuhasteluksi, joka tuottaa lähinnä turhanaikaista moraaliposeeraamista.

Toinen kommenttini koskee Pantzarin sinänsä oikeaa toteamusta, että ”luonnontieteilijät ovat keskustelleet ainakin Darwinista alkaen, ohjaako evoluutiota ensisijaisesti kilpailu vai yhteistyö”. Kuten biologian ja kulttuurin tapauksessa, tämäkin kahtiajako on osoittautunut teennäiseksi. Kyse on molemmista: ne geenit, jotka parhaiten osasivat tehdä yhteistyötä eliön mui-

den geenien kanssa, pärjäisivät kilpailussa, siis levittivät muita paremmin kopioitaan. Vastava *kilpailu yhteistyökyyvystä* vallitsee usein myös yksilötasolla. Hyödyllisimmät yhteistyökumppanit pääsevät menestyksekkäimpiin porukoihin. Puolisoksi pyritään valitsemaan lisääntymisen kannalta lupaavin; ystäviksi tai liittolaisiksi valitaan lupaavimmat altruistit – sellaiset jotka eivät vedä välistä vaikka voisivat. Tämä on yksi syy, miksi meistä tuli luomakunnan avuliaimpia, mutta samalla kilpailukykyisimpiä olentoja.

Saman lehden Keskustelua-osiossa Paul Tiensuu toteaa, että ”adaptaatioteorian” mukaan ”ihmisen toimintaa ohjaavat keskeisesti hänen perimänsä geenit”. Tämän kaltaisesta adaptaatioteoriasta en ole aiemmin kuullut. Lyhyesti määriteltynä adaptaatio eli sopeutuma (tai sopeuma) on piirre, jota tavataan nykymuodossaan sen takia, että luonnonvalinta on suosinut sitä. Esimerkiksi maksalla on evolutiivisesti kehittynyt tehtävä myrkkujen pilkkomisessa ja rakkaudella on tehtävä parinmuodostuksessa. Mitä monimutkaisempi piirre on ja mitä paremmin se ratkaisi jotakin tiettyä menneisyydessä

vallinnutta ongelmaa, sitä epätodennäköisempää on, että piirre olisi tulosta sattumasta.

”Teoria adaptaatioista” ei siis väitä, että ihmisen toimintaa ohjaisivat hänen geeninsä, kuten Tiensuu esittää. Osoittautuipa jokin piirre sopeutumaksi, sivutuotteeksi tai silkaksi kohinaksi, se ei vielä kerro mitään siitä, mikä ohjaa käyttäytymistämme. Tästä huolimatta on selvää, että vaikkapa altruismin takana olevien psykologisten sopeutumien huolellinen luonnehtiminen auttaisi myös Pantzarin ja Tiensuun oppiolojen, kuluttajatutkimuksen ja valtiotieteiden, edistymistä. Moraalitunteemme ovat monimutkaisempia, ja kenties myös lukuisampia, kuin millään muulla eläimellä.

Kirjallisuutta

Tammisalo, Osmo (2009): Muotitietoinen vai poliittisesti oikeaoppinen? *Skeptikko* 3/2009. <http://ihmisluonto.blogspot.com/2009/09/ihmisluonto-ja-sosiaalinen.html>

Kirjoittaja on tietokirjailija ja Darwin-seuran puheenjohtaja.